

Prelet in pojavljanje togotnika *Philomachus pugnax* na Dravskem polju

Passage and occurrence of the Ruff *Philomachus pugnax* at Dravsko polje

Milan VOGRIN

UVOD

Togotnik *Philomachus pugnax* v Evropi gnezdi predvsem v njenem severnem delu (CRAMP & SIMMONS 1983, GIRRARD & KIRBY 1997), prezimuje pretežno v Afriki (CRAMP & SIMMONS 1983, COULSTON & BURTON 1988, BEINTEMA et al. 1995), posamezni osebk pa se čez zimo zadržujejo tudi v Evropi (COULSTON & BURTON 1988, BEINTEMA et al. 1995). V spomladanskem in jesenskem času se pojavlja tudi na območjih, kjer sicer ne gnezdi. V tem obdobju ga je mogoče opazovati tudi pri nas, vendar je natančnejših podatkov malo.

Namen tega prispevka je predstaviti prelet togotnika in njegovo pojavljanje na Dravskem polju.

OPIS OBMOČJA IN METODE DE LA

V tem delu so zajeta opazovanja togotnika na Dravskem polju v severovzhodni Sloveniji med letoma 1984 in

1997. Dravsko polje je obsežna ravnica, ki je v zadnjih letih postala kmetijsko močno obdelana. Poleg kmetijskih površin dveh večjih kompleksov gozdov, so na Dravskem polju še številna naselja. Po celotnem območju najdemo številne stoječe vode, kot so ribniki, zadrževalniki, gramoznice in glinokopi. Tekočih voda je malo, v glavnem gre le za regulirane potočke in jarke. Med najpomembnejše stoječe vode, kjer je bil opazovan togotnik, sodijo Rački ribniki in akumulacija Požeg. Podrobnejši opis Dravskega polja in vodnih habitatov, kjer je bil togotnik najpogosteje opazovan, je podan v nekaterih drugih delih (VOGRIN & ŠORGO 1995). V tem prispevku niso zajeta opazovanja z reke Drave.

Opazovanja so bila naključna. Pri opazovanih osebkih sem zabeležil tudi habitat, v katerem sem jih opazoval. Habitate sem kasneje zaradi obdelave podatkov razdelil v tri skupine: poljske površine (travniki in njive), izpraznjene

Slika 1: Togotnik *Philomachus pugnax* (M. Vogrin)

Fig.1: Ruff *Philomachus pugnax* (M. Vogrin)

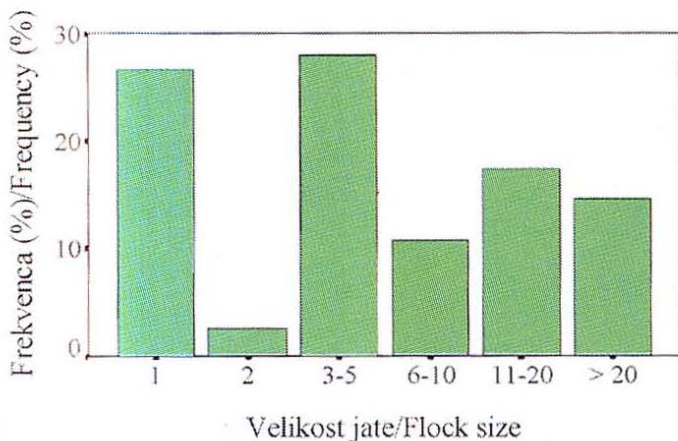
ribogojnice (izpraznjeni ribniki in zadrževalniki, v katerih poteka vzreja rib) in druge vodne površine (gramoznice, jarki, tudi ribniki in zadrževalniki, napolnjeni z vodo). Velikost jat sem zaradi obdelave in primerjave razdelil v naslednje velikostne razrede: 1 osebek, 2 osebka, 3-5 osebkov, 6-10 osebkov, 10-20 osebkov in > 20 osebkov v jati. Priložnostno sem beležil tudi spol opazovanih osebkov.

Zaradi maloštevilnosti jesenske podatke pri statistični obdelavi izpuščam. Zaradi manjšega števila podatkov tudi razmerje med spoloma podajam za celotno obdobje, ne pa za vsako leto posebej. Podatke sem obdelal s statističnim programom SPSS 6.0.

REZULTATI

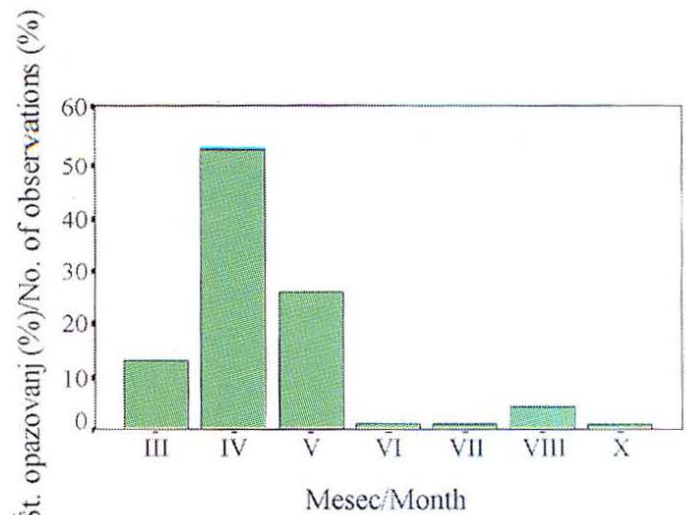
Togotnik (slika 1) se kot preletna ptica na Dravskem polju redko pojavlja. V štirinajstih letih je bil zabeležen 95-krat, skupaj pa sem opazoval 817 osebkov. V spomladanskem času je bil prvič zabeležen 21.3., v jesenskem času pa zadnjič 13.10.

Togotnik je bil veliko pogosteje opažen v spomladanskih mesecih (marec - maj) kakor pa v poletnih in jesenskih (junij - oktober) (slika 2). Razlika v številu opazovanj je zelo pomembna tudi, če med sabo primerjamo samo spomladanske mesece

Slika 2: Pogostost različno velikih skupin togotnika *Philomachus pugnax* v posameznih mesecih na Dravskem polju za obdobje 1984-1997 (N = 95)

Fig. 2: Frequency of diversely large groups of the Ruff *Philomachus pugnax* during separate months at Dravsko polje in the 1984 - 1997 period (N = 95)

Slika 3: Pogostost zadrževanja togotnika *Philomachus pugnax* v jati na Dravskem polju v obdobju spomladanskega preleta (marec - maj) (N = 85)

Fig. 3: Frequency of the Ruff's occurrence in a flock at Dravsko polje during the spring migration period (March - May) (N = 85)

(Hi-kvadrat = 25,15, df = 2, $P < 0,0001$). Višek preleta je na Dravskem polju dosežen v aprilu. Največ osebkov je bilo zabeleženih aprila, razlika v številu opazovanih togotnikov med spomladanskimi meseci je zelo pomembna (Hi-kvadrat = 419,98, df = 2, $P < 0,0001$).

Med preletom se togotnik na Dravskem polju najraje ustavi na izpraznjenih ribnikih (89%), v drugih habitatih je precej redkejši: poljske površine (4 %), stoječe vode (7 %).

V obdobju spomladanskega preleta se togotnik najraje zadržuje v manjših jatah (slika 3), sicer pa je razlika med velikostnimi razredi zelo pomembna (Hi-kvadrat = 20,92, df = 5, $P < 0,0001$).

Spol sem v spomladanskem obdobju določil pri 212 osebkih. Razmerje je bilo 1 : 5,1 v korist samic (Hi-kvadrat = 95,11, $P < 0,0001$).

DISKUSIJA

Togotnik se na Dravskem polju v obdobju selitve pojavlja redno, vendar maloštevilno, pa še to le skoraj izključno v spomladanskem času. V juniju in juliju je na Dravskem polju izredno redek, iz tega obdobja imamo vsega samo dva podatka (glej tudi VOGRIN 1993). Spomladanski prelet poteka med marcem in majem,

podobno, kot je bilo ugotovljeno na obali (ŠKORNIK et al. 1990). V jesenskem času je togotnik zelo redek, glede na objavljene podatke pa to velja tudi za druge lokalitete: Pesniško dolino (GREGORI 1989), obalo (ŠKORNIK et al. 1990) in spodnjo Savinjsko dolino (VOGRIN 1996).

V Vojvodini je togotnik pogost in številen preletnik, dnevno je mogoče opazovati celo do 5000 osebkov (DIMITRIJEVIĆ 1977). Casovni potek spomladanskega preleta je podoben temu na Dravskem polju, medtem ko je v Vojvodini jesenski višek celo bolj izrazit kot spomladanski (DIMITRIJEVIĆ 1977). Da je v Vojvodini številen na preletu, potrjujejo tudi podatki GERGELJ & ŠOTI (1990). V vzhodni Poljski (KOT 1986), v severni Avstriji (REICHHOLF 1994) in v vzhodni Avstriji (WINKLER & HERZIG-STRASCHIL 1981) je togotnik precej številnejši preletnik kot na Dravskem polju, kljub temu pa se njegov spomladanski višek preleta ujema s tem, ki sem ga ugotovil na Dravskem polju. V Nemčiji je spomladanski višek preleta dosežen nekoliko kasneje, konec aprila in v začetku maja (KUBE 1988, OAG MÜNSTER 1989), kar je glede na geografski položaj dežele pričakovano.

V jesenskem obdobju je togotnik na Dravskem polju zelo redek, pojavljajo se posamezni osebki, pa še to ne vsako leto. V jesenskem času je redkejši tudi v Nemčiji (OAG MÜNSTER 1992) in na avstrijskem Štajerskem, kjer je jesenskih podatkov zelo malo (npr.: SAMWALD 1980, SAMWALD & SAMWALD 1983, SAMWALD & SAMWALD 1984).

Jesenska selitev togotnika poteka čez vso Evropo, glavni trend je v smeri jug do jugozahod, spomladanski prelet pa poteka bolj vzhodno, kar pomeni, da se togotniki vračajo po najkrajši poti v svoja gnezdišča (v Azijo, kjer gnezdi največ togotnikov) (CRAMP & SIMMONS 1983, COULSTON & BURTON 1988).

Glede na podatke DIMITRIJEVIĆ (1977), WINKLER & HERZIG-STRASCHIL (1981) in tukaj zbrane podatke lahko domnevamo, da selitev togotnika v tem delu Evrope poteka v glavnem prek Panonske nižine.

Za seleče se pobrežnike je ključnega pomena dovolj razpoložljive hrane, varno prenočevališče in območja brez vznemirje-

nja (zbrano v: NTIAMOA-BAIDU et al. 1998). V skoraj praznih ribnikih z zelo nizko vodo je hrana, s katero se hranijo vodni ptiči (npr. čaplje, pobrežniki), veliko bolj koncentrirana (npr. v posameznih izoliranih mlakah) in tudi veliko bolj dostopna, kar privlači številne ptiče (HAFNER et al. 1982, KERSTEN et al. 1991, ROBERTS 1991). Togotnik, ki se v času selitve hrani pretežno na različnih blatnih površinah z nevretenčarji (CRAMP & SIMMONS 1983, COULSTON & BURTON 1988) pri tem ni nikakršna izjema, kar kažejo tudi moji rezultati pri izbiri habitata.

Razmerje med spoloma, ugotovljeno na spomladanskem preletu na Dravskem polju, je zelo podobno tistemu, ki je bilo ugotovljeno v Nemčiji (OAG MÜNSTER 1989). Nizek delež samcev za različne dele Evrope navaja tudi WYMENGA (1997).

LITERATURA

- BEINTEMA, A., MOEDT, O. & ELLINGER, D. (1995): Ecologische Atlas van de Nederlandse Weidevogels. Schuyt & Co.
- COULSTON, P. & BURTON, P. (1988): A field guide to the waders of Britain and Europe with North Africa and the Middle east. Hodder & Stoughton. Sydney.
- CRAMP, S. & SIMMONS, K.E.L. (eds.) (1983): The Birds of the Western Palearctic. Vol. 3. Oxford University Press. Oxford.
- DIMITRIJEVIĆ, S. (1977): Šljukarice (*Charadriiformes*) na području Vojvodine. *Larus* 29-30: 5-32.
- GERGELJ, J. & ŠOTI, J. (1990): Ornitofavna ribnjaka ;Kapetanski rit. *Ciconia* 2: 22-49.
- GIRARD, O. & KIRBY, J. (1997): Ruff *Philomachus pugnax*. pp. 284-285. V: HAGEMELJER, E.J.M. & BLAIR, M.J. (eds.): The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. T & A D Poyser. London.
- GREGORI, J. (1989): Favna in ekologija ptičev Pesniške doline (SV Slovenija, Jugoslavija). *Scopolia* 19: 1-59.
- HAFNER, H., BOY, V. & GORY, G. (1982): Feeding methods, flock size and feeding success in the Little Egret *Egretta garzetta* and the Squacco Heron *Ardeola ralloides* in Camargue, southern France. *Ardea* 70: 45-54.
- KERSTEN, M., BRITTON, R.H., DUGAN, P.J. & HAFNER, H. (1991): Flock feeding and food intake in Little Egrets: the effects of prey distribution and behaviour. *Journal for Animal Ecology* 60: 241-252.
- KOT, H. (1986): Breeding birds and spring migration on fishponds near Siedlce, eastern

Poland. Acta Ornithologica 22: 159-182. (poljščina, angleški povzetek).

KUBE, J. (1988): Zum Limikolendurchzug im Uteren Odertal (1976-1986). Beiträge zur Vogelkunde 34: 177-193.

OAG MÜNSTER (1989): Zugphänologie und Rastbestandsentwicklung des Kampfläufers (*Philomachus pugnax*) in den Rieselfeldern Münster anhand von Fangergnissen und Sichtbeobachtungen. Die Vogelwarte 35: 132-155.

OAG MÜNSTER (1992): Wegzugbestände des Kampfläufers *Philomachus pugnax* 1990 in Deutschland. Die Vogelwelt 113: 102-113.

NTIAMOA-BAIDU, Y., PIERSMA, T., WIERSMA, P., POOT, M., BATTLE, P. & GORDON, C. (1998): Water depth, daily feeding routines and diets of waterbirds in coastal lagoons in Ghana. Ibis 140: 89-103.

REICHHOLF, J. (1994): Die Wasservögel am unteren Inn. Ergebnisse von 25 Jahren Wasservogelzählung: Dynamik der Durchzugs- und Winterbestände, Trends und Ursachen. Mitt. Zool. Ges. Braunau 6: 1-92.

ROBERTS, A.K. (1991): Field monitoring: confessions of an addict. pp. 179-211. V: GOLDSMITH, F.B. (ed.): Monitoring for conservation and Ecology. Conservation biology Series. Chapman & Hall Medical. London.

SAMWALD, F. (1980): Ornithologische beobachtungen, von wiegend in der Oststeiermark, in der Jahren 1977 und 1978 (Aves). Mitt. Abt. Zool. Landesmus. Joanneum 9: 87-106.

SAMWALD, F. & SAMWALD, O. (1983): Ornithologische beobachtungen, von wiegend in der Oststeiermark, in der Jahren 1979 und 1980 (Aves). Mitt. Abt. Zool. Landesmus. Joanneum 29: 19-40.

SAMWALD, F. & SAMWALD, O. (1984): Ornithologische beobachtungen, von wiegend in der Oststeiermark, in der Jahren 1981 und 1983 (Aves). Mitt. Abt. Zool. Landesmus. Joanneum 32: 25-50.

ŠKORNIK, I., MAKOVEC, T. & MIKLAVEC, M. (1990): Farnistični pregled ptic slovenske obale. Varstvo narave 16: 49-99.

VOGRIN, M. (1993): Togotnik *Philomachus pugnax*. Acrocephalus 14: 163.

VOGRIN, M. (1996): Ornitofavna ribnika Vrbe v spodnji Savinjski dolini in njegova naravovarstvena problematika. Acrocephalus 17: 7-24.

VOGRIN, M. & A. ŠORGO (1995): Veliki kormoran *Phalacrocorax carbo* na ribnikih za vzrejo toplovodnih vrst rib v severovzhodni Sloveniji. Acrocephalus 16 (72): 152-155.

WINKLER, H. & HERZIG-STRASCHIL, B. (1981): Die Phänologie der Limikolen im Seewinkel

(Burgeland) in den Jahren 1963 bis 1972. Egretta 24: 47-69.

WYMENGA, E. (1997): WSG Ruff census spring 1997/1998 - results 1997. Wader Study Group Bulletin 84: 23-25.

POVZETEK

Prispevek obravnava pojavljanje in prelet togotnika na Dravskem polju v severovzhodni Sloveniji za obdobje 1984-1997. Togotnik je na Dravskem polju reden, toda maloštevilen preletnik, pojavlja se skoraj izključno le v spomladanskih mesecih (slika 2). Višek preleta doseže v aprilu. Na Dravskem polju se togotnik v času selitve najraje zadržuje v izpraznjenih ribnikih (89%). Ob vodah (7 %) in na poljskih površinah (4 %) je precej bolj redek. Spol sem v spomladanskem obdobju določil pri 212 osebkih. V spomladanskem času je bilo razmerje med spoloma 1 : 5,1 v korist samic (Hi-kvadrat = 95,11, $P < 0,0001$). V spomladanskih mesecih se togotnik na preletu zadržuje posamič ali v manjših jatah (Hi-kvadrat = 20,92, $df = 5$, $P < 0,0001$).

Glede na podatke iz literature (DIMITRIJEVIĆ 1977), WINKLER & HERZIG-STRASCHIL (1981) in tukaj zbrane podatke lahko sklepamo, da prelet togotnika v tem delu Evrope poteka v glavnem prek Panonske nižine.

SUMMARY

The article deals with the occurrence and passage of the Ruff *Philomachus pugnax* at Dravsko polje (NE Slovenia) in the 1984 - 1997 period. This wader is in this area a regular although a sparse passage migrant, for it occurs almost exclusively in the spring months. The peak of its passage is achieved in April. During the migration the Ruff most often frequents the emptied fish ponds (89%). It is much rarer along running waters (75) and in fields (4%). The bird's sex was in spring determined in 212 individuals. During the spring period the sex ratio was 1 : 5.1 in favour of the females (Hi-square = 95.11, $P < 0.0001$). During the spring migration the Ruff is seen either individually or in small flocks (Hi-square = 20.92, $df = 5$, $P < 0.0001$) (Fig. 2).

In view of the data from various literature, e.g. DIMITRIJEVIĆ (1977), WINKLER & HERZIG-STRASCHIL (1981), and of the data gathered herewith, the author infers that the Ruff's passage in this part of Europe takes place primarily across the Pannonian plain.

Milan Vogrin, Hotinjska cesta 108, SI-2312 Orehova vas